 DOI: 10.7816/idil-07-51-07

KESKİN VE ÇÖZÜMLENMEMİŞ BİR DİYALEKTİK "MARILYN DIPTYICH"

Osman ALTINTAŞ, Erol Murat YILDIZ

Giresun Üniversitesi, Görele Güzel Sanatlar Fakültesi, altintas.osm(at)gmail.com

Giresun Üniversitesi, Görele Güzel Sanatlar Fakültesi, erol.yildiz(at)giresun.edu.

ÖZ

Pop art, sanat tarihine damgasını vurmuş tüm sanat akımları gibi, kısmen statükoya karşı bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Pop art akımının tüm dünyada egemen olmasının başlıca aktörü şüphesiz ki Andy Warhol'dur. 59 yıllık hayat serüvenine pek çok marjinal tavır sığdıran Warhol, tüketim kültürünün metalarını, ikon haline gelmiş şöhret simalarını ve egemen siyasetin simge isimlerini sanatın malzemesi yapmaktan asla çekinmeyecek kadar cesur ve kararlı bir çizgiye sahiptir. Andy Warhol, 1950'lerin kült film yıldızı ve seks sembolü Marilyn Monroe'ya saplantılı denilebilecek bir derecede hayrandır. "Marilyn Diptich" 1962 yılında aşırı dozda uyuşturucudan yaşama veda eden Marylin Monroe'nun ölümünden hemen sonra,Andy Warhol tarafından yapılmış 23 farklı baskı çalışmasından biridir. Marilyn Monroe'nun 1953 yapımlı "Niagara" adlı filminde Gene Korman tarafından çekildiği düşünülen 50 portre imajının kullanıldığı resim, sanat eleştirmenlerini oldukça meşgul etmiş, Warhol'un çalışmaya yönelik kaygılarını tespit etme anlamında, farklı bakış açılarının ortaya çıkmasına kaynak teşkil etmiştir.

Anahtar kelimeler:
Andy Warhol, Popüler Kültür, Pop Sanat.

AN UNCLEAR AND UNRESOLVED DIALECTIC "MARILYN DIPTYICH"

ABSTRACT

Pop art has emerged partially , like all the art movements that have left its mark on art history, as a reaction to the status quo. The main reason, why pop art is dominant all over the world, is undoubtedly Andy Warhol. Having taken many marginal attitudes during his 59 years of life time, Warhol had a bold and determined mindset that never ceases to make the material names of the consumer culture, iconic fame figures and the symbolic names of sovereign politics. Andy Warhol admired Marilyn Monroe , the cult movie star and sex symbol of the 1950s , in an obsessive way. "Marilyn Diptich" is one of 23 different print works by Andy Warhol, which was created shortly after the death of Marylin Monroe, who died of an overdose of drugs in 1962. The painting, in which Marilyn Monroe's 50 portrait images were used that were taken by Gene Korman in 1953 during the shooting of the movie "Niagara" , has hassled art critics and has been the source of different perspectives in terms of identifyingWarhol's concerns about work

Keywords:
Andy Warhol, Popular Culture, Pop Art,

 DOI: 10.7816/idil-07-51-07

Giriş

The Guardian tarafından 2004 yılında 500 sanatçı ve sanat eleştirmeninin katılımıyla gerçekleştirilen bir ankette, modern sanatın en etkili üçüncü eseri seçilen Andy Warhol'a ait 'Marilyn Diptich' adlı eser, pop art akımının simge çalışmalarından biridir. Eleştirmenlerin birçoğu bu çalışma için sanatçının; Marilyn Monroe'nun ölümünden önceki şöhretli ve renkli yaşamı ile ölümünden sonraki kayboluşuna göndermede bulunduğunu söylemektedirler. Ancak yine de eser hakkında süregelen eleştirel yaklaşımlar nihayete ermiş değildir. Öyle görünmektedir ki Andy Warhol'un 'Marilyn Diptich' adlı eseri Pop art akımının manifestosuna uygun bir şekilde, uzunca bir süre daha gündemi meşgul etmeye devam edecektir.

POP ART

Pop Sanat 1950 ve 60'lı yıllarda önce İngiltere'de, ardından da değişik koşullarda ve birbirinden bağımsız bir şekilde ABD'de ortaya çıkan ve kitle kültürüne ait imgeleri kullanan sanat akımıdır. "Pop" terimi ilk kez, Londra'da Çağdaş Sanat Enstitüsü bünyesinde oluşturulan ve Paolozzi, Hamilton, A. ve P.Simithson gibi sanatçı ve mimarlarla, Lawrence Alloway, Tony del Renzio ve John MaHale gibi eleştirmenlerden oluşan Bağımsızlar Grubu'nun 1954-57 yılları arasında yaptığı bir dizi toplantıda kullanılmıştır (Rona,2008:1272).

Aslına bakılırsa Pop Sanat'ın tarihsel kökenleri, Marcel Duchamp'ın çalışmalarının da bu akım içerisinde değerlendirildiği, Dadacılara kadar uzanmaktadır. Duschamp'ın çalışmalarında sıklıkla kullandığı ready-made'leri, sıradan nesneleri sanatsal bir unsur olarak ele alırken, Pop Sanat günlük yaşamın sıradan dünyasına yönelmeyi kendisine ilke edinmiştir.Kitle kültürlerinin görsel izlenimleri, bir bakıma 19. yüzyıl realist sanatçılarından, çok daha dolaysız ve yalın bir biçimde pop sanatçıların yapıtlarına yansımıştır. Tüketim kültürü insan hayatında, ikinci dünya savaşı sonrasında değişen ve gelişen ekonomiyle birlikte azımsanmayacak anlamlar kazanmıştır. Tüketim kültürünün bu denli ivme kazanması, Amerikan Pop Sanatı'nın gelişiminde önemli bir rol oynamıştır. Pop Sanat'ın Amerika'daki başlıca temsilcileri Andy Warhol, Mel Ramos, Jim Dine,Tom Wesselmann, Robert İndiana ve George Segal'dir. Modernizm akımının ütopik olmaktan öteye geçememiş vaatlerinin getirdiği hayal kırıklıkları üzerine inşa edilen Post Modernizm dönemi, temelinde var olan tutarsızlıklar nedeniyle, tüketimi alışkanlık haline getirmiş, sorgulamayan, itaat eden ve reel olanla, kurguyu birbirinden ayırt edemeyen kitlelerin oluşumundaki yapılanmaya müsaade etmiştir. Kapitalist anlayışın egemen olduğu bu çağda sanat, toplumların sessiz yığınlara dönüşümünden farklı olmamıştır (Aliçavuşoğlu,2001:123).

1960'lı yıllarda, hayatın zorluklarıyla mücadele etmek konumunda kalan sanatçının, sanatını görsel bir şölene dönüştürebilmek için kullanabileceği en önemli argüman, tüketim toplumunun simgesi konumunda olan logolardır. Eserlerinde daha çok tüketim metalarını kullanan Pop Art sanatçıları, kitleleri peşinden sürükleyen markalarla, film yıldızlarıyla veya siyasi anlamda dünya tarihine damgasına vurmuş sembol isimlerle adeta alay etmişlerdir.

Çıkış noktasını nesnelerin ve dünyamızın gerçeğinden alan Pop Sanat, bu açıdan bakıldığında soyutlamalarında içsel yaklaşımlarını gördüğümüz, Soyut Dışavurumculuk ile karşıtlıklar içermektedir. Soyut dışavurumculuğun yorum gerektiren yaklaşımına karşın, billboard afişleri, fotoğraf, televizyon filmleri ve cartoon film imgeleri gibi, sıradan nesneleri kullanan Pop Art sanatçılarının yapıtları, büyük ölçüde iletişim araçlarından alınmış imgelerle desteklenmiştir (Türkmenoğlu, 2007:96).

Kitle kültürünün farklı çıkış noktalarının ve özellikle çok güçlü bir iletişim aracı olan televizyonun, giderek daha fazla sayıda insanın çevresinde gelişen olayları görme biçimi üzerinde oluşturduğu etki, altmışların başında Amerikalı Pop Art sanatçılarının en büyük konusu haline gelmiştir. Pop Art, John Cage ve Jasper Johns'un çalışmalarında ifadesini bulan, tecrübeye karşı seçici olmayan açıklık durumuna dayanarak, yaygın medya görsellerini farklı bir boyutta ele alarak, zaman ve uzamda herhangi bir özellikli noktadan ayırır. Bu sayede imajlar birdenbire, çağın yeni gerçekliğini oluşturan yapbozun karşılıklı değiştirilebilir parçaları haline dönüşerek zihinlerde özgürce süzülmeye başlar. Bu düşünceyi ilke edinen Pop Art sanatçıları görüntüleri, doğadaki herhangi bir özel bağlamdan bağımsız olarak, var olan göstergeler biçiminde ele almaya başlar; Dolayısıyla görüntüler kişisel tercihe göre yeniden şekillendirilebilir ve yeniden tanımlanabilirler. Doğanın referansı olarak nesnelerin kendilerinden çok görüntülerini ele almış olan Pop Art, bu özelliği sayesinde ikonografi konseptini temel biçimde yeniden tanımlamıştır (Fineberg,2014:230).

Pop Art sanatçısının resmetmek için öncelikli olarak seçtiği konular; üzerinde düşünülmüş, sanattan uzak değersiz yazılı ilanlardır. Örneğin, her düzeyde reklam, dergi, resimli mecmua ve gazete resimleri, aşırı süslü mobilya, ilan, giysi ve yiyecekler, duvara iğnelenen baskı resimler, film yıldızlarına ait resimler, Pop Art sanatçısının kullandığı nesneleri oluşturmaktadır. Burada kullanılan nesneler; kutsal sayılabilecek

 DOI: 10.7816/idil-07-51-07

veya saygı uyandıracak nitelikten son derece uzak, tam aksine daha çok adi, sıradan, pespaye şeylerdir. (Turani,1990:728).

Claes Oldenburg Floor-Burger (Giant Hamburger),196214/09/2018 (https://www.theglobeandmail.com/arts/art-and-architecture/its-a-whopper-all-right-floor-burger-returns-to-the-ago/article28230063/)

Pop Art sanatçıları, modern tüketim toplumunu onaylayan çalışmaların yanı sıra, ona eleştirel bir bakış açısı getiren eserlerde üretmişlerdir. İngiliz sanatçı Boshier'in televizyonda gördüğü bir reklamdan esinlenerek 1962 senesinde yaptığı "ilk Diş Macunu" adlı resmi, reklamlara ve tüketim toplumuna eleştirel bir yaklaşım sergilemiştir. Benzer bir şekilde Warhol'un çorba konserveleri ya da Elvis Presley gibi popüler kültür ikonlarının dışında, Amerikan yaşamının karanlık yüzüne dikkat çekmek üzere serigrafi baskı tekniğini kullanarak ürettiği elektrikli sandalye ve trafik kazasını betimleyen resimler, bu eleştirel tavrın farklı yansımalarıdır. Ancak yine de bu tür çalışmalar istisnai durumlardan öte geçemediler. Pop Art sanatçılarının çoğu tüketim toplumuna değil, eleştirmenlerin ve geleneksel "zevklilik" kavramının elitist duruşu sayesinde oluşan suni bir "yüksek" ve "alçak" sanat ayrımına karşı çıkmışlardır (Farthing 2014, 486).

Jasper Johns- Flag-1954-55, 14/09/2018 (https://observer.com/2018/02/the-broad-jasper-johns-show-revisits-the-shock-of-flag-paintings/)

Amerikalı Pop Art sanatçılarının konu seçimlerinde var olan Amerikan rüyasına, yaşam biçimine ve egemen kültürüne dair göndermeler yaptıkları yadsınamaz bir gerçektir. Warhol'un Cola şişelerinde, Oldenburg'un Büyük Hamburger Heykelinde ve Jasper Johns'un Amerikan Bayrağı çalışmasında güdülen kaygı bu yaklaşımın göstergesidir.

Andy WARHOL

Pop Art akımının en önemli temsilcilerinin başında "Gelecekte herkes on beş dakikalığına ünlü olacak" söylemiyle sanat tarihine damgasını vuran Amerikalı Sanatçı, yapımcı ve yayıncı AndyWarhol (1928-1987) gelmektedir. Polonyalı göçmen bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelen Warhol'un sanat hayatı,1949 yılında Carneige Teknoloji Enstitüsü'nü bitirdikten sonra New York'a taşınmasıyla müthiş bir ivme kazanmıştır.

Warhol sanatla yaşama fırsatı bulduğu New York şehrine gittiğinde, öncelikle Glamour, Harper's ve Bazaar gibi dergilere illüstrasyonlar yapmıştır. Bununla birlikte başarılı reklam illüstrasyonları da yapan Warhol, kişisel tatmin anlamında sıkıntılar yaşamaya başlamıştır.O çevresinde gördüğü soyut dışavurumculardan farklı çalışmalar yaparak "gerçek bir sanatçı" olmayı hedefliyordu. Warhol o ana kadar yapılmış çalışmalardan farklı bir şeyler yapmayı zihninde kurgularken, arkadaşları ona en çok sevdiği şeyleri resmetmesini tavsiye ettiler. Belki de bu öneri Andy Warhol'un dünya çapında saygınlık kazanmış, büyük bir sanatçı olmasının kapısını aralayan en önemli faktördü. Çocukluk çağlarında hastalandığında annesi ona bir çorba yapardı. Küçük Andy ona çok iyi gelen "Campell'sSoup" adlı bu çorbayı çok severdi. (Antmen, 2008:143).

1962 yılında Andy Warhol, New York'ta, sanatın, sanatçının çağdaş toplumdaki algı düzeyi ve işlevsel tavrı hakkındaki temel varsayımları sorguladığı "Campbell's Soup Cans" adlı yapıtın birbirinden farklı 32 çeşidinin yer aldığı bir serigrafi baskı sergisi açmıştır. Amerika Birleşik Devletlerinde yaşayan her yurttaşın aşina olduğu bu çorba konserveleri daha önceki zamanların hiçbir diliminde bu şekilde yüksek sanat eseri olarak sunulmamışlardır. Campbell markasının en çok satan ürünü domates çorbasıdır ve etiketinin sadeliği Warhol'a çok cazip gelmiştir. En asgari düzeyde görsel araç kullanarak bilgiyi aktarmak noktasında, eşine az rastlanır bir örnektir. "Tüketime dayalı toplumun yegane faydasının yoksullarla, zenginlerin aynı şeyleri satın alabilmesi veya deneyimleyebilmesi" olduğunu savunan Warhol benzer eşitlikçi düşünceyi sanat alanında da gerçekleştirmeyi amaçlamıştır. Sergi salonunda bulunan tuvaller, süpermarket görüntüsü elde etmek gayesiyle, bir duvara dayanmıştır. Bu sayede Warhol, eş zamanlı olarak izleyicileri sanat, tüketim kültürü, bireyselleşme, tek tipleşme, özgünlük ve hem yüksek, hem de düşük kültürde tanınmış olmakla ilgili sosyal düşünceye yerleşmiş inançlarla yüzleştirmiştir. Hayalindeki düşünceyi betimlemek için ticari serigrafi baskı tekniğini kullanmış ve kurallara karşı duruş sergileyen bir birey olarak, sanatçı kim-

 DOI: 10.7816/idil-07-51-07

liğini sorgulamıştır (Hodge, 2013:31).

Resim 1: Andy Warhol, 1962 Campbell's Soup Cans 15/09/2018 (https://laughingsquid.com/campbells-releases-soup-cans-featuring-andy-warhols-pop-art/)

Eleştirmenlerin pek çoğu, Warhol'un çağdaş sanata yaptığı en önemli katkının "Campbell's Soup Cans" olduğunu, konserve konseptinin market raflarından galeri duvarlarına çıktığında "Bir reklamın bir daha asla aynı görülemeyeceği" fikrini öne sürmüşlerdir. Bu nedenle Çorba Konserveleri, metalaştırma adı verilen sanatsal kavramın başlangıç noktasını oluşturmuşlardır (Thompson, 2011:118).

Sanat,nihayet tarihinin hiçbir döneminde en öncelikli yatırım alanları içerisinde kültürünyer almadığı bir ülkede kamusal olarak tanınma fırsatı bulmuştur. Gerçekten de sanatın sosyal yaşam içerisindeki konumunun değiştirilmesi ve yükseltilmesi retoriği öyle bir hal almıştır ki, bizzat sanat dünyasının içinden popüler sanat biçiminde tepkisel bir eylem gelmiştir. Bu tepki özellikle Andy Warhol'un haber fotoğraflarından veyahut reklamlardan yola çıkarak türettiği serigrafik imgeleriyle "özgünlük" gibi kutsal kavramlarla alay edişi ve stüdyosuna "Fabrika" adını verecek kadar sanatı indirgeyici tavrıyla göstermiştir kendisini. Tabii, Clement Greenberg gibi birkaç inatçı biçimcinin tepkisini saymazsak, bütün bu olup bitenler büyük bir sanatçı olma kaygısında olan Warhol'un ününe ün katmıştır sadece (Shiner,2004:400).

Andy Warhol'un eserleri tüketim kültürünün ikon haline getirdiği metaları, bir bakıma yeniden üreterek veya kopyalayarak, sanatını nicel olarak çoğaltma yoluna gitmiş ve bu sayede sayıca fazlalaşma ve değersizleşme olgusunu, sanat üretiminin bir parçası durumuna getirmiştir. Bunu yaparken seçtiği fotoğrafı orijinaline küçük eklentiler yaparak serigrafi tekniğini kullanarak çoğaltır. Bu sayede sanat, röprodüksiyonun röprodüksiyonu haline gelir (Huyysen, 1994:45).

Andy Warhol'un görüntüleri, gündelik hayatın sıradan metalarının yansıması niteliğinden öteye gidemediklerinden değil, çalışmalara yorum katacak bir öznenin bulunmamasından kaynaklı sıradan görüntüler olarak kabul edilirler. Bu çalışmaların ortaya çıkış nedeni, görüntünün en küçük bir figüratif değişiklik olmaksızın saf figürasyon düzeyine yükselmesinden ortaya çıkmışlardır. Bu sayede nesneler her türlü doğal anlamını yitirerek, yapay ışığın tüm gücüyle boşlukta göz kamaştıran göstergenin gücüne erişirler (Baulliard, 1998:93).

Warhol'da nesne yapaydır, çünkü özneyle değil, sadece ve sadece nesne arzusuyla ilintilidir. Görüntü yapaydır, çünkü önemli olan görüntünün nasıl estetik bir ifadeyle var olacağı değil, yalnızca görüntü arzusuyla ilintilidir. Bu nedenledir ki; Warhol bizim gördüğümüz şeylerde değişikliğe gitmez. Bizim onları görme biçimimizi değiştirmeyi hedefler. Sanki nesnelere dokunacakmışız gibi bizi onlara yaklaştırır, daha güçlü algılamamızı sağlar ve onlar arasındaki dehşetli benzerliği görme fırsatını yakalarız (Şahiner,2008:144).

Aslında Warhol garip bir ruh haline sahiptir. Zira ünlü olabilmek adına sürekli ortalarda gezinmiş, ama insanlarla olan ikili ilişkilerinde de mesafeli durmayı tercih etmiştir. İzlenen biri olmayı istemesinin yanında, bir o kadar da izleyen ve de kaydeden bir kişiliğe sahiptir. İletişim araçlarından verilen her şeye karşı hassas ve duyarlı davranmış, kopyalamış, küçük değişiklikler yaparak onların yüzlerce kez baskısını almış, kısacası karşılaştığı hemen her şeyi sanata çevirmeye çalışmıştır (Yılmaz,2006:189).

1962 sonbaharında Warhol New York'ta, Wesselmann, Oldenburg, Segall ve Morisol'un katılımıyla, Time ve Life gibi güncel dergilerin sanat eleştirmenlerinin Pop Art sanatçılarını ağır bir şekilde aşağılamalarına karşı, kent dışında bir sergi açmışlardır. Sergiye iştirak eden sanatçılar kendilerini, sanatı tahrip edici olarak görmeyen, fakat anlatımcı, yüceltilmiş soyut-ekspresyonist atmosferi de etkisiz hale getirmek için bir çabanın gerekli olduğuna inanan bireyler olarak görmüşlerdir. Pop Art sanatçıları kimi eleştirmenlerce "New Realist", yani "Yeni Gerçekçiler" gözüyle bakılıp, takdir edilirken, bazı eleştirmenlerce de yapılan işlerin çılgınlıktan başka bir şey ifade etmediği eleştirisine maruz bırakılmıştır (Turani,1990:729).

Warhol 1962 yılının sonlarına doğru Elizabeth Taylor, Elvis Presley, Marilyn Monroe ve Jackie Kenedy gibi dönemin yüceltilen simge isimlerinin serigrafi baskılarını yapmaya başlamıştır. Çalışmalarda kullanılan görseller, stüdyoda çekilmiş reklam fotoğraflarına dayanmaktadır. Üretim

süreci esnasında, büyütülmüş birden fazla fotoğraf değişik renk kombinasyonları halinde yüzeye aktarılmıştır. Portreler arasındaki farkın en asgari düzeye indirgenebilmiş bir serisinin elde edilebilmesi için, her çerçeve fırça darbeleriyle ya da bulanıklaştırılmak suretiyle biraz değiştirilmiştir. Warhol, ipek baskılarını yaptığı şöhretleri, onları üne kavuşturan öykülerinin yanı sıra, pek çoğunu trajik durumlarda göstermeyi de tercih etmiştir. Elizabeth Taylor'u madde bağımlılığıyla mücadele ederken, Marilyn Monroe'yu ölümünden hemen sonra, Jackie Kennedy'yi ise, bir suikast sonucu hayatını kaybeden başkan Kennedy'nin ölümünden önce ve sonra. Warhol'un adı bu görüntüler sayesinde daha popüler hale gelmeyen başlayınca, sanatçı "Beş Ölüm, Ton Balığı Faciası, 1947 Beyaz" gibi daha zor konuları betimlemeye başlamıştır ve gerçek felaketlerin röprodüksiyonlarını üretme çabası içerisine girmiştir. 1960'ların sonuna yaklaşıldığında Warhol'un konu seçimleri ve marjinal kişiliği, sanatından daha fazla haber değeri taşımaya başlamıştır (Thompson,2011:119).

1963'ün son aylarında Warhol stüdyosunu East 47th Street'teki eski bir fabrika binasına taşımıştır. Kısa zamanda popülaritesi zirve yapan ve herkes tarafından "Fabrika" olarak dile getirilen stüdyo, büyük çoğunluğu uyuşturucu bağımlısı ya da tuhaf davranışlar sergileyen travestilerle, kayıtsız "güzel insanlar"la, şık moda şahsiyetleriyle ve underground müzikle dolu ve her yeri gümüş folyolarla kaplanmış bir mekan haline gelmiştir. 1965 yılına gelindiğinde Warhol'un şöhreti, ortamı görmek isteyen ve Fabrika'da görünmek isteyen ünlü ve zengin kişileri cezbetmeye başlamıştır. (Fineberg,2014:245)

Andy Warhol'un eserlerinde tüketim kültürünün ikon haline getirdiği metaları, bir bakıma yeniden üreterek veya kopyalayarak, sanatını nicel olarak çoğaltma yoluna gitmiş ve bu sayede sayıca fazlalaşma ve değersizleşme olgusunu, sanat üretiminin bir parçası durumuna getirmiştir. Bunu yaparken seçtiği fotoğrafı orijinaline küçük eklentiler yaparak serigrafi tekniğini kullanarak çoğaltır. Bu sayede sanat, röprodüksiyonun röprodüksiyonu haline gelir (Huyysen, 1994:45).

Andy Warhol bu sıra dışı hayatı yaşarken başına olmadık sıkıntılarda gelmiştir. Fabrika'nın müdavimlerinden ve dönemin azılı feministlerinden olan Valerie Solanos tarafından "Hayatım üzerinde çok fazla kontrolü vardı" gerekçesiyle Andy Warhol Enterprises'da vurulmuştur. Vurulma öncesi ve vurulma esnasında ki hislerini Warhol (Warhol,2010) "Vurulmadan önce tamamım değil de yarım buradaymış gibi gelirdi hep bana. Hayatı yaşamak yerine TV seyrediyorum diye düşünürdüm hep. Filmler duyguların çok güçlü ve gerçek görünmesine yol açar, oysa olaylar gerçekten başınıza geldiğinde tıpkı Tv seyreder gibi olursunuz" şeklinde açıklamaktadır (s.103).

Popüler kültürün meta ve ikonlarından imgeler kullanarak gerçekleştirdiği uygulamalarını, 1970'li yılların sonunda ve 1980'li yılların başında ünlü sanat yapıtlarını kullanarak ortaya koymuştur. Munch'ın "Çığlık"ını, Matisse'in çiçek figürlerini, Leonardo'nun "Son Akşam Yemeği" ve "Mona Lisa"sını, Cranach, Raphael, De Chirico, Ucello ve Picasso yapıtlarınınyanında bir de Sandro Botticelli'nin sanat tarihinde iz bırakan "Venüs'ün doğuşu" adlı eserini alıntılamıştır (Doonan, 2004:82).

1980'li yılların başında "POPizm: Warhol'un 60'lı Yılları" adı altında, retrospektif sergiler düzenlemiştir. İlerleyen yıllarda Keith Haring, Michel Basquiat ve Francesco Clemente gibi genç sanatçılarla ortak resimler gerçekleştirmiştir. 1987'de geçirdiği kalp krizi nedeniyle New York'ta hayata gözlerini yuman Warhol, doğduğu yer olan Pittsburgh'da defnedilmiştir (Yılmaz,2001:149).

Gerçek bir sanatçı olmak isteyen Warhol, marjinal bir bakış açısı ile yorumladığı eserlerini, genelde ipek baskı tekniği kullanarak çoğaltmıştır. Çalışmalarında konu olarak tüketim kültürünün metalarını, kitleleri peşinden sürükleyen markaları veya yakaladıkları şöhretleri sayesinde adeta birer ikon haline gelmiş film yıldızlarını ve bunun yanı sıra, Sanat Tarihine damgasını vurmuş büyük sanatçıların şaheserlerini kullanan Warhol; popüler kültürün var ettiği tüketim toplumunun yaşam biçimini, olanca çıplaklığıyla gösterme kaygısı gütmüştür. Bu anlamda belki de Pop Art'ın en çok kullanılan ikonu Marilyn Monroe'dur.

Andy Warhol Marilyn'ler, 1963 16/09/2018 (https://www.arthipo.com/tr-tr/andy-warhol-vurulmus-marilyn-ler.html)

Andy Warhol, 1926-1962 yılları arasında yaşamış, seks sembollerinden ve pop ikonlardan, kült film yıldızı Marilyn Monroe'nun ölümünden kısa bir süre sonra resimlerini yapmaya başlamıştır. Gene Korman tarafından 1953'te "Niagara" filminin çekimleri sırasında çekilen siyah beyaz bir fotoğraf, Warhol'un tuvale aktarmak için kullandığı serigrafi baskının kalıbını oluşturmuştur. Warhol dört ay içerisinde Korman'ın

 DOI: 10.7816/idil-07-51-07

fotoğrafından yola çıkarak yirmiden fazla eser üretmiştir. Görsellerin sürekli tekrarlarından oluşan ve Warhol'un "film şeridi montaj etkisi" dediği bu çalışmaları seri üretim ve kitle iletişimi dünyasında, sanatın sözüm ona eşsiz görünümüne yönelik bir eleştirel tavır sergilemektedir (Farthing,2014:489).

Çekicilik 20. yüzyılın en özel değerlerinden biridir. Yağlıboya resmin revaçta olduğu dönemlerde çekicilikten bahsetmek çok da olası değildir. Incelik, şıklık, güçlülük, zerafet gibi terimler bu kavrama benzermiş gibi düşünülse de temelde çok farklı bir bakış açısını işaret etmektedir. Sözgelimi 18, yy sanatçısı Thomas Gainsborough tarafından, kıskanılacak bir kişi olmasına ragmen oldukça dramatik ve mutsuz bir yüz ifadesi ile betimlenen Bayan Siddons imgesi, çokda çekici değildir. Bayan Siddons zengin, yetenekli, güzel ve talihli bir kadınmış gibi görülebilir. Ancak işaret edilen nitelikler zaten kendisindedir ve böyle kabul edilmiştir. Yani Bayan Siddons'un burada yansıtılmaya çalışılan durumu, başkalarının ona benzemeye çalışmalarını kışkırtmak için yaratılmış bir durum değildir. Bu nedenledir ki izleyenlerin kıskançlığını körüklemek gayesiyle yaratılmış bir karikatür imgesi değildir O. Oysa Andy Warhol, Marilyn Monroe'yu tam da bu tanımlamaya uygun olarak kullanmıştır (Berger,2008:147).

Warhol bir yandan Hollywood'un en popüler yüzünün güzelliğinden ve ihtişamından etkilenirken, bir yandan da endüstriyel bir çoğaltım tekniğini kullanarak birey olarak sanatçının yeteneğini ve dehasını çökertmeye çalışmıştır. Aslında İkonolastik özelliklere sahip olan bu Marilyn'ler zaman içerisinde bir ikon olarak görülmeye başlanmıştır. Başyapıt kavramına eleştirel bir bakış açısı getirerek çürütmeyi amaçlayan bu yapıtlar, Batı sanat geleneği içerisinde asimile olmaktan kurtulamamıştır (Farthing,2014:489).

ANDY WARHOL "MARİLYN DİPTİCH"

1928-1987 yılları arasında yaşamış, Pop Art sanat akımının en önemli temsilcilerinden ünlü Amerikalı Ressam, film yapımcısı ve yayıncı Andy Warhol tarafından 1962 tarihinde yapılan "Marilyn Diptich" adlı eser: Kanvas üzerine "silkscreen" tekniğiyle akrilik boya aktarımı ile uygulanmıştır. 2054x1448 mm. ölçülerinde olan eser, İngiltere Kraliyet'nin İngiliz Uluslararası Modern Ve Çağdaş Sanatlar Ulusal Koleksiyonu'nun bir parçasıdır. EserMarilyn'in 1953 tarihli "Niagara" filminden bir tanıtım fotoğrafı kullanılarak elde edilen 50 adet portre imajından oluşmaktadır.

Andy Warhol "Marilyn Diptich" 1962 21/09/2018 (http://www.rivistaseg-no.eu/ricordando-andy-warhol/)

Esere ilk bakıldığında geleneksel Hıristiyan kültürüne uygun olarak, özellikle Bizans resimlerinde sıklıkla rastladığımız çift kanatlı panolara benzeyen iki gümüş tuvalin varlığı dikkat çekmektedir. Sol tarafta bulunan tuval üzerinde turuncu, sarı, kırmızı, pembe ve turkuaz renklerin hâkim olduğu 25 portre imajı, sağ tarafta bulunan tuval üzerinde ise gri zemin üzerine yerleştirilmiş 25 siyah portre imajı göze çarpmaktadır. Tamamı aynı kişiyi betimleyen portreler her iki tarafta da yatay, dikey beşerli sıralar halinde yerleştirilmiştir. Kullanılan 50imajında biçimsel görünüşü aynıdır. Eseri tam ortasından ikiye ayıran bir çizgi bulunmaktadır.Eserde yer alan figürün tekrarı ritimsel olarak bütün resme hakim görünmektedir.Resmin her iki kısmının altında da aynı genişlik ve uzunlukta gri lekeler bulunmaktadır.Eser; iki dikey dikdörtgenin birleşimiyle ortaya çıkan, yatay bir dikdörtgen düzlem üzerinde, aynı imajın tekrar tekrar uygulanması şeklinde oluşturulmuştur. Kapalı bir kompozisyonun tercih edildiği baskıresimde, sol tarafta yer alan sıcak renkler, sağ tarafta kullanılan siyahın, zeminle birleşmesi sonucu ortaya çıkan soğuk etkiyle kontrast olacak bir biçimde düzenlenmiştir.

Eserin sol tarafında lokal olarak kullanılmış, kroması yüksek renkler nedeniyle, dikkat bu kısma yoğunlaşıyor gibi görünse de, biçimsel yapının ve rengin tüm tuval boyunca eşit dağılımlı olarak kullanılması nedeni ile, izleyicinin gözleri odaklanmadan bütün yüzeyde dolaşmaktadır. Portrelerin yüzünde pembe, saçlarında sarı, dudaklarında kırmızı renk kullanılmıştır. Bu kısımda yer alan portrelerin sağ alt köşesinde kullanılan turkuaz renk, gözlerin üzerinde tekrar edilmek suretiyle esere dinamizm katılmıştır. Arka plan rengi olarak turuncunun tercih edildiği resimde, kontürler siyah kullanılarak belirginleştirilmeye çalışılmıştır. Ancak kullanılan siyah lekelerin yoğunluğu portreler arasında değişkenlik göstermektedir. Bahsi geçen değişkenliği yüzde kullanılan

 DOI: 10.7816/idil-07-51-07

pembe renk içinde söylemek mümkündür. Eserde kullanılan portre imajının ağzı açık ve dişleri görünür şekilde betimlenmiştir.

Eserin sağ tarafında yer alan ve gri zemin üzerine siyah lekeler şeklinde uygulaması yapılmış portre imajlarında, valör değişkenliği ile oluşturulmuş atmosferik bir yapı göze çarpmaktadır. Bu bölümde kullanılan portre dizilerinin bazılarının aralarında, gözde beyaz bir etki bırakan, dikey ince espaslar görülmektedir. Bunun yanı sıra dikey olarak bakıldığında ikinci sırada bulunan portrelerin bazılarında, siyah lekenin ağırlığı sebebiyle detaylarda kayıplar meydana gelmiştir. Eserde genel ifadesel anlam, kullanılan figürün jest ve mimiklerinin yanı sıra, yüzeylerin birbirleriyle olan renk ilişkileri sayesinde yansıtılmaya çalışılmıştır.

Sanatçı eserin konusunu popüler kültür simgelerinden ve gerçek ismi Norma Jeane Mortenson olan 1950'lerin Amerikan kült film yıldızı Marilyn Monroe'nun yaşam öyküsünden almıştır. Eserde kullanılan portre imajı Marilyn'in başrolünü oynadığı 1953 yapımı "Niagara" filminde Gene Korman tarafından çekilen bir tanıtım fotoğrafından alınmıştır. Dönemin en iyi illüstratörleri arasında gösterilen Andy Warhol, bu resimde çizim yapmak yerine, hazır bir fotoğrafı kullanmayı tercih etmiştir.

Pop Art akımının en etkili, modern sanat eserleri arasında yer alan bu baskıresimMarilyn Monroe'nun 1962 Ağustos'undaaşırı dozda uyuşturcudan ölümünden hemen sonra Warhol tarafından yapılmış bir dizi baskının ilkidir. Bu çalışmanın sonrasında Monroe'nun ruh halini yansıtmak gayesiyle tek bir fotoğraftan farklı renk ve efektlerde 23 farklı baskı daha elde edilmiştir. Bu sayede saplantı derecesinde hayranlık duyduğu Marilyn Monroe'yu, popüler kültürden kopararak adeta ölümsüzleştirmiş ve sanatsal objektivasyonuna katıkıda bulunmuştur.

Genellikle Bizans ikonlarında görülen ve çift kanatlı pano anlamına gelen "Diptich" kelimesinin sanatçının baskısına ilham kaynağı olması ve açıkça atıfta bulunması eleştirmenler tarafından, Warhol'un efsanevi simgeyi kutsal bir görünüşe ulaştırma kaygısı olarak yorumlanmıştır. Bizans Diptich'lerinde dikkat çeken Hazreti İsa'nın varoluş ve yokoluşuna dair görsel imgeler, benzer bir yaklaşımla Warhol'un eserinde de biçimsel tekrarların renksel ifadesi olarak Marylin Monroe'nun hayatiyet ve ebediyet kavramlarına kimlik kazandırmıştır.

Umbrian Diptich, Borgo Haç Efendisi, 1255-60 23/09/2018 (https://www.nationalgallery.org.uk/paintings/master-of-the-borgo-crucifix-master-of-the-franciscan-crucifixes-umbrian-diptych)

Andy Warhol'un Marilyn Diptych'i, sanatçının serigrafi tekniği ile elli kez Marilyn Monroe'nun bir fotoğrafının baskısını aldığı, gümüş renkli iki tuvalden oluşmaktadır. Daha çok Pollock'un resimlerinde görmeye alıştığımız "allover composition" anlayışına benzer bir yaklaşımla merkezi bir odağın bulunmadığı resimde, adeta bir film şeridini andıran yirmi beş renkli ve yirmi beş siyah gri portre imajı kullanılmıştır. Çalışmanın solunda kullanılan 25 renkli imajın Norma Jean değil, sanatçıyı dünya çapında büyük bir şöhrete kavuşturan Marilyn Monroe olduğu, gri zemin üzerine siyah baskının ise büyüleyici yıldızın erken ölümünü temsil ettiği söylenmektedir.

Gene Korman, Marilyn Monroe "Niagara" 1953 23/09/2018 (http://www.lightmonkey.net/who-shot-marilyn/)

Korman tarafından "Niagara" filmi için çekilen tanıtım fotoğrafında Monroe; ağır kapaklı gözler ve hafifçe ayrılmış dudaklarla, baştan çıkarıcı bir ifadeyle izleyiciye bakmaktadır. Ancak Warhol'un kullandığı serigrafi tekniğinde boyaların lokal olarak yüzeye indirgenmesi sebebiyle, ışığın etkisi sonucu fotoğrafta oluşan hacimsel değişim ortadan kaybolmuş, Monroe'nun yüzü adeta cansız bir maskeye dönüştürülmüştür.

Monroe'nun portresinin mekanik bir ifadeyle tekrarı, yüzeysel görüntüsünün arkasındaki her türlü derinliği ve var oluş hissîni silerek, büyüleyici yıldızın kağıt inceliğinde gö-

rünmesine sebep olmuştur. Tekrarlardan oluşan görsel etki, var olan her şeyi korkunç şekilde yok eden bir benlik yitimidir ve Warhol'un 1975 gibi geç bir tarihte "Aynaya bakıp hiç kimseyi, hiçbir şeyi görmeme düşüncesi benim için hala bir takıntı" şeklinde tarif ettiği, kendisine ait imajın bir gün yok olacağına dair duyduğu endişelerin yankılanmasıdır (Fineberg,2014:245).

Bir yandan tüketim kültürüne hizmet etmek için, Monroe'nun yapay olarak yaratılan imajını, bir makine gibi aynı yüzey üzerinde kopmuş ve duygusuz bir şekilde defalarca tekrar tekrar yinelemek ve bu sayede izleyicinin gözünde sıradanlaşmasına müsaade etmek, diğer taraftan "Marilyn Diptich" adlandırmasını kullanıp, Amerikalı film yıldızını ölümünden sonra bile belleklerde kaybolmasını engelleyerek, adeta ibadet edilmesi gereken kutsal bir görüntüymüş gibi düşünülmesini istemek, ancak Andy Warhol gibi marjinal bakış açısına sahip sanatçıların akıl süzgecinden geçirebileceği bir olgudur.

Eleştirmenler Diptych ilk üretildiğinde, Pop Art akımının diğer çalışmalarında olduğu gibi bunu pratik bir şaka olarak kabul etmişlerdir. Bunların başında sanat eleştirmeni Clement Greenberg gelmektedir. Greenberg Pop Art'tan çok hoşnutsuzdur ve "Bu sanatı özlü buldum!" açıklamasını yapmıştır. Alman edebi ve sosyal eleştirmen Walter Benjamin, "teknolojik açıdan bir şeyin yeniden üretilebilir olmasının, özgünlüğün yok olmasına yol açtığını" ve sanatın bu şekilde "içsel değerini yitirdiğini" düşündüğünü söylemiştir. Alman sosyolog Theodor Adorno, kitlesel yeniden üretim teknolojilerinin 'hayal gücü kapasitesinin kaybına yol açacağını' ve sanat ve gündelik yaşam arasındaki ayrımın yıkılmasına neden olduğunu belirtmiştir. Ancak, yıllar boyunca bu Pop Art akımı hakkındaki katı görüşler değişime uğramıştır.2002 yılında Amerikalı sanat tarihçisi ve eleştirmeni Thomas Crow, "Diptych'in yaşam ve ölümün varlığı ve yokluğu, keskin ve çözümlenmemiş bir diyalektik. .. yaşamdan ölüme geçiş tersine döner; O (Monroe) görüntünün en az kalıcı olduğu yerdedir" açıklamasıyla bu değişime farklı bir boyut kazandırmıştır (http://warholessays.tumblr.com).

Warhol'un eserine yönelik olarak, Monroe'nun yaşadığı dönem içerisinde tüm dünyayı kasıp kavuran renkli yaşamı ve şöhreti ile ölümünden sonraki kayboluşuna dair eleştirmenler tarafından yapılan eleştirilere katılmamak mümkün değildir. Ancak çalışmanın yapım aşamasında kullanılan tekniğin, spontane uygulamalara da yüzey oluşturduğunu unutmamak gerekir. Pozlandırılmış bir ipeğin üzerinde yere alan boşluklardan, ragle yardımıyla mürekkep geçirerek yüzeye aktarma esasına dayalı olan serigrafi baskı tekniği, kullanılan ipeğin gözenek yoğunluğu ve mürekkebin inceltilme seviyesine bağlı olarak, özellikle büyük ebatlı çalışmalarda bir takım rastlantısal uygulamaların oluşmasına imkan sağlamaktadır.

Warhol yardımcılarına bıraktığı bir takım çalışmalara 'dahil olmayışından' kendine özgü bir stil yaratmıştır. Bu bakış açısını 1963'te "birileri benim yerime bütün resimlerimi yapabilmeli" diye belirtmiştir. Başka bir demecinde ise Warhol "Bu şekilde resim yapmamın tek nedeni bir makine olmak istemem. Yaptığım her ne varsa ve makine gibi yaptığım her ne varsa, yapmak istediğim şeyin o olmasındandır. Bence herkes aynı olabilseydi müthiş olurdu" açıklamasını yapmıştır. Büyük bir sanatçı olmayı çok istemesine rağmen çalışmalarını para kazanılan bir tüketim ürünü veya bir meta olarak gören Warhol ama yine de gerçekten tamamen ticari bir görüntü isteseydi eğer, çalışmalarının kontratını yapabilirdi. Onun yerine, baskı ipeklerinin hatalı poza ayarı yapılmasının, alışılmadık şekilde mürekkeplenmesinin ve zamana zaman görülen bulaşmaların yansıttığı insani hataları tercih etmiştir (Fineberg,2014:243).

Burada ifadesini bulan 'insani hataları' anlayabilmek için çalışmayı daha detaylı incelemek uygun olacaktır. Warhol'un yapmış olduğu 'Marylin Diptich'adlı baskıresime yönelik olarak eleştirmenler, resmin sağ tarafında bulunan gri zemin üzerindeki 25 siyah portre imajının soldan sağa doğru kademeli bir geçişle soluklaştığını söylemektedir. Lakin görsele yakından bakıldığında bu kademeli geçişin pek de olası olmadığını söylemek uygun olacaktır. Çünkü siyah baskıların başlangıcında yer alan iki dizi ve sonrasındaki üçüncü dizi arasında söylenildiği gibi bir kademeli geçiş yoktur.

Andy Warhol "Marilyn Diptich" detay,1962 21/09/2018 (http://www.rivistasegno.eu/ricordando-andy-warhol/)

İlk dizide kullanılan siyah mürekkep portrenin kontürlerini gayet belirgin ve net bir görüntü içerisinde göstermiş olmasına rağmen, ikinci sıradaki imajlar baskı hatası sonucu oluşan leke yoğunluğu nedeni ile neredeyse

 DOI: 10.7816/idil-07-51-07

kaybolmuş bir görüntü içerisindedir.Birinci dizinin dördüncü sırasınada yer alan imaj, aynı dizideki diğer dört imajdan daha koyu betimlenmiştir.

Andy Warhol 'Marilyn Diptich'detay, 1962 21/09/2018 (http://www.rivista-segno.eu/ricordando-andy-warhol/)

Bununla beraber İkinci dizi, ikinci sırada yer alan imajın bu denli lekesel olmasının ve belirsizleşmesinin bahsi geçen kademeli geçişe uygun olmadığı aşikardır. Üçüncü dizinin, ikinci ve beşinci sırasında yer alan imajların birbirleriyle neredeyse aynı ve fakat diğerleriyle farklı olmasının nedeni belli değildir. Dördüncü ve beşinci diziler arasında renk perspektifine benzer, valör değişkenliklerinin olduğu ve görüntünün yavaş yavaş kaybolacağı düşüncesini savunmak uygun olacaktır. Lakin çalışmanın tamamında aynı görüşü savunmak ve burada kronolojik bir geçişten bahsetmek mümkün görünmemektedir.

Andy Warhol 'Marilyn Diptich'detay, 1962 21/09/2018 (http://www.rivista-segno.eu/ricordando-andy-warhol/)

Benzer yaklaşımları yoğun bir şekilde pigmente olmuş, çalışmanın sol tarafında bulunan portre imajları içinde içinde söylemek yanlış olmayacaktır. İlk bakışta birbirlerinin aynısıymış gibi görülen portrelerin, detaylı bir şekilde incelendiğinde renk pigmentlerinde kullanılan valör değişkenlikleri nedeniyle farklılaştıkları gözlenmektedir. Özellikle portrelerin yüzlerinde kullanılan pembe renk ile detayların belirginleştirilmesinde kullanılan siyahın valörlerindeki farklılaşma hemen göze çarpmaktadır.

Andy Warhol "Marilyn Diptich" detay,1962 21/09/2018 (http://www.rivista-segno.eu/ricordando-andy-warhol/)

Çalışmanın en üst kısmında yer alan portre imajlarından, soldan ilk ikisinin pembe ve siyah pigment yoğunluğunun birbirine çok yakın olmasına rağmen, aynı sırada bulunan diğer üç imajla farklılaştığı göze çarpmaktadır. Aynı durum ikinci sırada da kendini göstermektedir.

Andy Warhol "Marilyn Diptich" detay,1962 21/09/2018 (http://www.rivista-segno.eu/ricordando-andy-warhol/)

Benzer bir şekilde çalışmanın dördüncü dizi, dördüncü sırasında yer alan portrede kullanılan siyahın pigment yoğunluğu diğerlerinden farklıdır. Bu bölümün ilk sırasında yer alan portrenin ağız kısmında, baskı hatasından kaynaklı kaymalar görülmektedir. Bahsi geçen baskı hatalarını çalışmanın farklı yerlerinde görmek mümkündür.

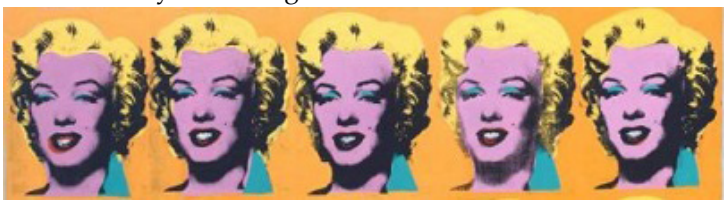

Andy Warhol "Marilyn Diptich" detay,1962 21/09/2018 (http://www.rivista-segno.eu/ricordando-andy-warhol/)

SONUÇ

Çocukluk çağlarından başlayarak, ünlülerin büyüsüne kapılmış şöhretli bir hayatı, yaşam felsefesi haline getiren Warhol, popüler kültürde var olan pek çok tüketim ürününün, sanatçının ve siyaset adamının baskı çalışmalarını yapmıştır. Ancak bu isimler içerisinde Amerikan film yıldızı Marilyn Monroe'nun yeri çok özel ve bir o kadarda önem-

lidir. Bu denli tutku ile bağlı olduğu bir ismin, sansasyonel ve şüpheli bir şekilde ölümü Warhol'u derinden etkilemiştir. Bu nedenledir ki Amerikan film yıldızının ölümünden hemen sonra, "Marylin'ler" adı altında aynı fotoğraf kaynaklı ve birbirlerinden renk düzenlemeleriyle ayrılan 23 farklı Marilyn Monroe çalışması yapmıştır.

Bu serinin ilk resmi olan Marilyn Diptich, Warhol'un tüm sanat hayatı boyunca vazgeçilmez bulduğu, şöhret ve ölüm temalarını aynı düzlemde gösterdiği ender resimlerindendir. Eleştirmenlerin pek çoğu; eserde yer alan portrelerin, Monroe'nun renkli yaşamını ve sonrasını tasvir ettiği ve bilinçli bir şekilde yapılan kademeli geçişle imajların zayıflatıldığı ve bu sayede etkinin ve yok oluş düşüncesinin kuvvetlendirildiği görüşünü savunmuşlardır. Ancak eser detaylı bir şekilde incelendiğinde eleştirmenlerin söylediği kademeli geçişin bilinçli olmadığı ve hatta çalışmada böyle bir geçişin var olmadığı kolay bir şekilde anlaşılmaktadır. Çünkü gerek renkli pigment yoğunluğu olan imajlar arasında, gerekse gri zemin üzerine siyah baskı yapılan imajlar arasında kademeli bir derecelenme yoktur. Özellikle sağ tarafta kullanılan siyah mürekkebin yoğunluğuna bağlı olarak yukarıdan aşağıya doğru incelendiğinde başlangıç sırasındaki imajların gayet belirgin, ikinci sıradakilerin baskı hatalarından kaynaklı belirsiz, üçüncü sıradakilerin yine belirgin olduğu tespit edilmiştir. Bahsi geçen kademeli geçişin ise sadece dördüncü ve beşinci sıralardaki baskılar için söylenebileceği görülmektedir. Benzer baskı hata ve farklılaşmalarının eserin sol tarafında bulunan imajlar arasında da olduğu söylenebilir.

Sanatçının eseri adlandırma ve konuyu ele alış biçimi düşünüldüğünde, çalışmayı hangi ruh haliyle ve hangi kaygılarla yaptığını anlamak hiç de zor değildir. Eserin sol tarafında kullanılan pigment yoğunluğunun varoluşu, sağ tarafta kullanılan siyahın ise kayboluşu anlattığı aşikârdır. Ancak uygulanan tekniğin 'silkscreen' olması ve baskı esnasında yapılan poza ayarı ve krosların uygun kullanılmaması sonucu ortaya çıktığı düşünülen insani hataların, imajların bozulmasına, detayların kaybolmasına, ağız, gözler ve saçlar gibi yüzün belirli parçalarında kaymaların yaşanmasına sebep olduğu gözlenmektedir. Ancak baskı esnasında yaşanan bu talihsizliklerin olumsuz olarak adlandırılabilecek bir görünüşe sahip olmasının yanı sıra bir açıdan bakıldığında eserin anlam kazanmasına katkı sağladığı da söylenebilir. Bu nedenle Andy Warhol'un çalışma öncesi kurgularıyla, baskı aşaması ve sonrasında karşılaştığı tablo arasında farklılaşmalar olduğu, ama bunu profesyonel bir bakış açısıyla sahiplendiği söylenebilir.

KAYNAKLAR

Aliçavuşoğlu, Esra. Sanatı ve Yaşamıyla Andy Warhol. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2001.

Antmen, Ahu. 20. Yüzyıl Batı Sanatında Akımlar. İstanbul: Sel Yayıncılık, 2008.

Baudrillard, Jean. Kusursuz Cinayet. (N. Sevil,Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1998.

Berger, John. Görme Biçimleri. İstanbul: Metis Yayınları, 2008.

Doonan, Simon. Andy Warhol 365 takes. London: Published by Thames And Humsen, 2004.

Farthing, Stephen. Sanatın Tüm Öyküsü. (G. Aldoğan, F. Candil Çulcu,Çev.) İstanbul: Hayalperest Yayınevi, 2014.

Fineberg, Jonathan. 1940' dan Günümüze Sanat. İzmir: Karakalem Yayınları, 2014.

Hodge, Susie. Beş Yaşındaki Çocuk Bunu Neden Yapamaz. İstanbul: İzlenim Sanat Yayınevi, 2013.

Huyssen, Andreas. Postmodernin Haritasını Yapmak. (M.Küçük,Çev.) Ankara: Vadi Yayınları, 1994.

Rona, Zeynep. Pop art, Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi. İstanbul: Yapı ve Endüstri Merkezi Yayınları, Cilt:3, 2008.

Shiner, Larry. Sanatın İcadı. (İ. Türkmen, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2004.

Şahiner, Rıfat. Sanatta Postmodern Kırılmalar ya da Modernin Yapıbozumu. İstanbul: Yeni İnsan Yayınları, 2008.

Thomsen, Don. Sanat Mezat. (Renan Akman, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları, 2011.

Turani, Adnan. Dünya Sanat Tarihi. İstanbul: Remzi Kitabevi, 2013.

Türmenoğlu, Dilek. Toplumsal Ve Kültürel Değişim Sürecinde Pop Sanatı. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1 (23),95-101, 2007.

Warhol, Andy. Andy Warhol Felsefesi. (E. Gökteke, Çev.) İstanbul: Sel Yayıncılık, 2011.

Yılmaz, Mehmet. Sanatçıları Okumak ya da Hayali Söyleşiler. Ankara: Ütopya Yayınevi, 2001.

Yılmaz, Mehmet. Modernizmden Postmodernizme Sanat. Ankara: Ütopya Yayınevi, 2006.

Mooc, Peer (10/06/2014) Marilyn Diptich 1962. Erişim Tarihi: 17/10/2018 http://warholessays.tumblr.com